

УДК 371.132:005.24/.378.147

ІННА ШОРОБУРА,

доктор педагогічних наук, професор

(Україна, Хмельницький, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія)

INNA SHOROBURA,

doctor of pedagogical sciences, professor

(Ukraine, Khmelnytskyi, Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy)

orcid.org/0000-0003-3728-7968

ВІТАЛІЙ ШИШКО,

здобувач

(Україна, Хмельницький, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія)

VITALII SHYSHKO,

postgraduate student

(Ukraine, Khmelnytskyi, Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy)

orcid.org/0000-0002-8831-4033

Теоретико-методологічні засади правової освіти майбутнього педагога

Theoretical-Methodological Bases of Legal Education of the Future Pedagogue

У статті розкрито теоретично-методологічні засади правової освіти педагога. Висвітлено особливості відбору і структурування правової освіти молоді, удосконалення форм її організації, методики вимірювання ефективності. Акцентовано на новому напрямі – педагогічне правознавство, як особливої галузі професійної педагогіки. Зосереджено увагу на основних акцентах змісту правової підготовки майбутнього вчителя. Показано завдання правової освіти старшокласників, шляхи її реалізації у контексті правової компетентності майбутнього педагога. Відмічено, що курс правової підготовки повинен мати інтегрований характер, який спрямований на формування правової свідомості та поведінки, а також на реалізацію завдань правової освіти учнів старшого шкільного віку.

Ключові слова: *правова освіта, майбутній педагог, заклади вищої освіти, правова компетентність.*

The article deals with the theoretical-methodological principles of legal education of a pedagogue. The peculiarities of selection and structuring of the legal education of young people, improvement of forms of its organization, methods of measuring the effectiveness have been highlighted. The emphasis is on the new direction – pedagogical law, as a special field of professional pedagogy. The attention is focused on the main emphasis of the content of the legal training of the future teacher. The task of legal education of senior pupils, the ways of its realization in the context of the legal competence of the future teacher have been shown. It is noted that the course of legal training should be of the integrated character, aimed at forming the legal consciousness and behavior, as well as on the implementation of the tasks of pupils' of senior school age legal education.

The need for broad legal education and upbringing of young people is conditioned by the growth of the creative, organizing, coordinating role of the law in social, political and economic development of the society.

Legal education is intended to ensure the formation of the high legal culture among young people, which provides for deep legal knowledge and the desire to deepen them, conscious attitude to rights and obligations, respect for the laws and rules of human coexistence, readiness to adhere to and conscientiously fulfill them. The high legal culture of the future pedagogues is one of the basic principles for the establishment of civil society and the rule of law, realization of democratic freedoms.

Key words: *legal education, future pedagogue, institutions of higher education, legal competence.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Реформування загальної середньої освіти в Україні характеризується тенденціями інтеграції в Європейський освітній простір. У Концепції Нової української школи визначено, що потужну правову державу забезпечить спільнота творчих людей, відповідальних громадян, активних і підприємливих, які поважають закон, дотримуються прав людини, мають загальну правову грамотність. Саме таких випускників повинна готувати середня школа України.

У найважливіших освітніх документах: Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про загальну середню освіту» (1999 р.); Державній національній програмі «Освіта»: Україна XXI століття (1993 р.); «Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності» (2000 р.), Національній програмі правової освіти населення: (2001 р.), Національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті (2002 р.); Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.); Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки (2015 р.), Державному стандарті базової і повної середньої освіти (2011 р.) та ін. вказується, що

правова освіта і правова культура повинні стати базовими чинниками гуманізації, демократизації, формування сучасних життєвих орієнтирів громадян нашої держави [1].

Важливим аспектом розвитку сучасної української держави, піднесення її міжнародного іміджу у Європейському співтоваристві є правова освіта молодого покоління як дієвий засіб підготовки соціально-активних і відповідальних громадян, здатних до правової міжособистісної та полікультурної взаємодії. Реалізація вищезазначених орієнтирів потребує правової компетентності майбутнього педагога, модернізації форм та шляхів її формування.

Аналіз досліджень і публікацій... Аналіз наукових джерел свідчить про дослідження психолого-педагогічних основ стосовно зазначеної проблеми: педагогічні основи правової освіти в Україні (В.Арешонков, В. Андрейцев, Б. Год, Т. Ліхневська та ін.); особливості правової освіти школярів (В.Квасов, І. Коток, О. Пометун, П. Рабинович, Т. Ремех та ін.); сутність громадянської свідомості, правової культури (В. Денисов, В. Годованець, В. Головченко, О. Прудникова та ін.); формування правової компетентності майбутніх педагогів (Н. Батечко, Д. Клочкова, Л. Макар та ін.).

Історико-педагогічний вимір проблеми представлено в таких аспектах: визначення методологічних засад наукового пошуку (О. Адаменко, Л. Березівська, Н. Гупан, А. Курило, О. Петренко, О. Сухомлинська та ін.); студіювання становлення змісту вітчизняної шкільної освіти на початку ХХІ століття (В. Бугрій, М. Гриньова, Т. Дороніна, Л. Кулікова, Л. Пироженко, Л. Штефан та ін.); висвітлення особливостей розвитку правової та суспільствознавчої освіти учнів у досліджуваній період (М. Кашук, О. Козлова, І. Криштак, І. Смагін, Н. Ярош та ін.) [1].

Організаційно-педагогічні умови правової освіти молоді висвітлено у наукових доробках С.С. Микитюк, С.В. Криштак, Л.В. Висоцької, В.С. Алексеевця та ін. Правова освіта учнівської молоді за рубежом досліджена у працях Н.В. Горбенко, О.І. Шванюк та ін.

Формулювання цілей статті... Мета статті – розкрити теоретико-методологічні засади правової освіти майбутнього педагога, висвітлити її структуру, форми організації.

Виклад основного матеріалу... Перехід до демократичних форм організації суспільного життя в Україні вимагає створення міцного юридичного підґрунтя правової держави з урахуванням досвіду і вимог, вироблених в свій час розвиненими демократіями світової спільноти. Україна, орієнтуючись на визнані світовою практикою демократичні та гуманістичні за своїм змістом міжнародні стандарти, розпочала формування державних інституцій, місцевого самоврядування, системи національного права.

У розбудові правової Української держави важливим є дотримання її громадянами нового вищого рівня правосвідомості та правової культури. У зв'язку з цим великого значення набувають правова освіта та правове виховання. В програмі правової освіти населення України є положення, що без глибоких знань прав, свобод, норм чинного законодавства побудова правової держави, громадянського суспільства не відбудеться.

У нових соціально-економічних умовах особливої актуальності набувають проблеми вдосконалення системи правової освіти учнівської молоді, починаючи з початкової ланки освіти. Визначальним чинником у цьому є високий рівень правосвідомості, правової культури та правової підготовки педагога. Тому перед закладами вищої освіти постало завдання вдосконалення змісту та методики правової освіти і правового виховання майбутнього вчителя.

Проблеми науково обґрунтованого змісту, відбору і структурування правової освіти та вдосконалення форм її організації завжди були і є в полі зору філософів, юристів, педагогів, психологів, соціологів як в Україні, так і в інших державах. Сучасні погляди на проблеми філософії права, проблеми запровадження конституційних принципів «верховенства права» і «верховенства закону» розкриті в працях С. С. Алексеева, В. А. Бачиніна, К. К. Жоля, Д. А. Керімова, М. В. Костицького, Н. І. Матузова, В. В. Селіванова [5].

В останні роки опубліковано наукові праці, в яких розкрито суть поняття «правова педагогіка», визначено педагогічне правознавство як особливу галузь професійної педагогіки, обґрунтовано теоретико-методологічні аспекти морально-правової відповідальності педагога. Ці проблеми висвітлено в працях Г. П. Васяновича, А. Ф. Нікітіна, М. К. Підберезького, І. Ф. Рябка, А. С. Саломаткіна. Теоретико-методологічні аспекти правової культури та динаміку її розвитку досліджували В. П. Сальніков та С. Р. Станік. Розробці наукових основ понять організації та методики вимірювання ефективності правового виховання присвячені роботи В. В. Головченка, Є. В. Татарінцевої.

Проблеми реформування юридичної освіти в Україні, методики викладання теорії держави і права висвітлені у працях В. І. Андрейцева, В. В. Копейчикова, П. М. Рабиновича. Правовій освіті майбутнього вчителя, формуванню його громадянської зрілості, правової культури, готовності до правового виховання школярів присвячені роботи М. І. Городиського, Т. П. Мироненка, М. В. Мотехіної, В. Пономарьової, В. Г. Подзолкова [1].

Обґрунтування основ правового виховання учнів загальноосвітньої і професійно-технічної

школи здійснено в роботах Г. П. Давидова, М. М. Фіцули, Н. О. Ткачової та ін.

Безумовно, кожна з наукових робіт вищезазначених авторів є самодостатньо цінною для вдосконалення процесу правової освіти майбутнього вчителя. Водночас зазначимо, що в систему правової освіти педагогів в останні роки внесено суттєві корекції, які досі не знайшли належного науково-педагогічного обґрунтування та розробки. У Концепції Нової української школи визначено завдання щодо правової підготовки педагогічних кадрів у вищих педагогічних навчальних закладах, вдосконалення освітнього процесу в них.

Освіта, здобута за бакалаврським ступенем, дає право педагогам цієї спеціальності на працю в закладах системи освіти. Це об'єктивно зумовлює особливі вимоги щодо змісту професійної підготовки вчителя, в тому числі правової, що дозволить йому якісно реалізувати вимоги державних стандартів середньої освіти з відповідного профілю. Тому виникає потреба наукового обґрунтування змісту базової правової освіти майбутнього педагога.

Здійснене вивчення літературних, документальних та інших джерел свідчить, що чинні навчальні плани і програми закладів вищої освіти педагогічного профілю здебільшого мають відбиток позицій минулого, коли в умовах командно-адміністративної системи основним завданням правовиховної роботи була профілактика та запобігання правопорушень серед неповнолітніх.

Аналогічні підходи характерні і для досліджень, присвячених проблемам правовиховної роботи зі студентами вищого педагогічного закладу освіти. Основне завдання тут вбачається у формуванні в студентів умінь проводити профілактичну правовиховну роботу в основному методами, що використовуються у позааудиторній та позакласній виховній роботі [3].

Не заперечуючи важливості збереження та розвитку цих напрямів науково-педагогічної та організаційно-педагогічної діяльності, вважаємо, що важливою умовою поліпшення правової підготовки майбутніх вчителів є оновлення змісту його правової освіти, котру потрібно системно надавати в межах годин і предметів навчального плану вищої школи.

Перехід до нових демократичних форм функціонування українського суспільства, переосмислення змісту таких понять, як «право», «власність», «суд», «громадянське суспільство», перехід до ринково-орієнтованої системи в економіці вимагають знань багатьох нових для наших громадян юридичних понять, вимагають більш глибокого ознайомлення із нормами галузевого законодавства.

Аналіз стану правової освіти студентів неправових спеціальностей у вищих педагогічних навчальних закладах свідчать про недостатню увагу до наукового обґрунтування методичних рекомендацій. З цієї причини у кожному педагогічному закладі вищої освіти правова підготовка майбутніх вчителів здійснюється по-різному. Незважаючи на право самоврядності вишу щодо визначення змісту освіти, у правовій підготовці майбутніх вчителів недоцільні такі великі розбіжності, які на сьогодні існують. У багатьох педагогічних закладах вищої освіти до предмета «Правознавство та основи конституційного права України» ставляться як до другорядного. Робочі навчальні програми в більшості випадків не є професійно адаптованими, в них не передбачено вивчення законодавства в галузі освіти, а також міжнародних актів з питань охорони дитинства, освіти, становища вчителя.

Разом з тим, в педагогічній теорії в останні роки з'явився напрям - педагогічне правознавство як особлива галузь професійної педагогіки. Науково обґрунтовані основні методологічні, науково-теоретичні та організаційні основи реалізації завдань напряму педагогічно-правової діяльності [3].

Отже, в сучасних умовах розвитку педагогічної освіти в Україні виникає об'єктивна потреба відбору і структурування змісту правової підготовки майбутніх педагогів з урахуванням світових і вітчизняних тенденцій, особливостей державотворення в нашій країні.

Як відомо, протягом останніх десяти років в Україні проведено значну роботу щодо створення законодавчої бази національної системи освіти. Верховною Радою України прийнято і затверджено Президентом України Закон України «Про освіту», а також Закони України «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту». Аналіз практики вивчення основ права у педагогічних закладах вищої освіти показав, що здебільшого цей навчальний предмет базується на підходах, які утвердилися до 2000 року, згідно з якими більш поглиблено вивчаються основи конституційного права та здійснюється оглядове ознайомлення з окремими галузями права. Програми вивчення основ правознавства не є професійно-спрямованими. Адаже ними не передбачено вивчення законодавчих документів України з питань освіти, не вивчаються також міжнародні правові акти та декларації з проблем охорони дитинства, розвитку освіти молоді, неперервної професійної освіти – освіти впродовж життя.

Перед фактом численних проблем, які ставить перед нами майбутнє, освіта є необхідною умовою для того, щоб дати людству можливість рухатися вперед до ідеалів миру, свободи та соціальної справедливості.

Саме ці ідеї пронизують документи Болонського процесу, які спрямовані на зближення

змістовної сутності освітніх просторів держав, але разом з тим, вони застерігають від процесу уніфікації в цій важливій для життя людства галузі. Україна була і є активним учасником цього процесу. Закони України про освіту, про вищу освіту, Національна доктрина розвитку освіти пройшли експертизу Ради Європи. В Україні здійснюється процес формування національного законодавства в галузі освіти, яке проходить паралельно із узгодженням його сутності із змістом аналогічного законодавства передових країн Європейської спільноти [5].

В Україні, як вже зазначено вище, активно проходить процес формування національного законодавства, що охоплює всі сфери життєдіяльності її громадян. Цей процес також базується на використанні світового та Європейського досвіду правової політики. Проблеми змісту вищої освіти зараз є об'єктом загостреної уваги науковців, управлінців, викладачів, громадськості. На сьогодні актуальним є реформування освіти, що передбачає створення різних можливостей для задоволення освітніх потреб громадськості, забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів. Зміст правової підготовки фахівця будь-якої галузі народного господарства, в тому числі правової підготовки майбутнього вчителя, залежить від багатьох факторів.

На нашу думку, можна виділити чотири основних напрями впливу:

- по-перше, це політика держави щодо рівня актуальності та напрямів розвитку правової освіти і навчання фахівців;
- по-друге, це загальний рівень та динаміка розвитку правової системи держави, що включає національне та міжнародне законодавство;
- по-третє, це специфіка напрямів функціонування галузі, для якої здійснюється професійна підготовка фахівця, яка містить загальні законодавчі вимоги щодо фахової підготовки та зміст навчального плану підготовки фахівця даного профілю;
- по-четверте, це рівень наукового та методичного забезпечення процесу викладання предмету з основ права [2].

Отже, ці напрями безпосередньо впливають на зміст правової підготовки фахівця будь-якої галузі.

У контексті цього процесу важливого значення набуває науково обґрунтований дидактичний підхід до формування змісту професійної підготовки майбутніх педагогів загальної середньої освіти, з кожного із навчальних предметів, в тому числі із основ права, де, зокрема, існують загальнообов'язкові теми курсу «Правознавство та основи конституційного права України»: теорія держави та права, історія держави та права, основи конституційного права України, основні галузі права.

Таким чином, правова підготовка майбутніх учителів закладів загальної середньої освіти здійснюється в освітньому процесі вишу. Курс правової підготовки вчителя має мати інтегрований характер у зв'язку з тим, що цього вимагає логіка його побудови. Майбутній педагог повинен усвідомити, що правове виховання школярів – це виховна діяльність сім'ї, школи, правоохоронних органів, спрямована на формування правової свідомості та правомірної поведінки дітей. Також він повинен бути готовим до реалізації завдань правової освіти учнів закладів загальної середньої освіти:

- надання учням знань про закони Держави, підвищення їх юридичної обізнаності, інформування з актуальних питань права;
- виховання поваги до держави і права;
- вироблення умінь і навичок правової поведінки;
- виховання нетерпимого ставлення до правопорушень і злочинності, спонукання до посильної участі в боротьбі з негативними явищами в житті;
- подолання в правовій свідомості хибних уявлень, негативних навичок і звичок поведінки [3].

У процесі правового виховання учнів знайомлять з окремими положеннями державного, адміністративного, цивільного, трудового, кримінального, сімейного права. Важливими також є знання основних положень Конвенції про права дитини.

Правове виховання в школі здійснюють в освітньому процесі (під час уроків правознавства, історії, літератури, географії та ін.), позакласній та позашкільній виховній роботі (бесіди, лекції, диспути на правову тематику, зустрічі з представниками правоохоронних органів, перегляд та обговорення кінофільмів, організація клубів на зразок «Підліток і закон»).

Висновки... Потреба широкого правового виховання та освіти молоді зумовлена зростанням творчої, організуючої, координуючої ролі права в соціальному, політичному й економічному розвитку суспільства.

Правова освіта покликана забезпечити формування у молоді високої правової культури, яка передбачає глибокі правові знання і прагнення поглиблювати їх, свідоме ставлення до прав та обов'язків, повагу до законів і правил людського співжиття, готовність дотримуватися і сумлінно виконувати їх. Висока правова культура майбутніх педагогів є однією з базових засад утвердження

громадянського суспільства і правової держави, реалізації демократичних свобод.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі... Перспективи щодо теоретико-методологічних засад правової освіти майбутнього педагога ми вбачаємо у розробці інноваційних проектів формування правової компетентності майбутнього вчителя, шляхи їх реалізації тощо.

Список використаних джерел та літератури/References:

1. Висоцька Л. В. Правова педагогіка: теоретико-методологічний аспект. *Правова педагогіка як складова нового педагогічного життя*: матер. регіон. наук.-практ. конф. Кривий Ріг : ПК ДВНЗ «КПУ», 2017. С. 8-14. / Vysotska L. V. Pravova pedahohika: teoretyko-metodolohichniy aspekt (*Law Pedagogy: Theoretic-Methodological Aspect*) *Pravova pedahohika yak skladova novoho pedahohichnoho zhyttia*: mater. rehion. nauk.-prakt. konf. Kryvyi Rih : PK DVNZ «KPU», 2017. S. 8-14. [in Ukrainian].

2. Волкова Н. П. Педагогіка : Посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Видавничий центр «Академія», 2003. 576 с. / Volkova N. P. Pedahohika : Posibnyk dlia studentiv vyshchikh navchalnykh zakladiv (*Pedagogy: Textbook for Students of Higher Educational Institutions*), K. : Vydavnychiy tsentr «Akademiiia», 2003. 576 s. [in Ukrainian].

3. Основи права України. Львів : Оріано-Нова, 2005. 318 с. / Osnovy prava Ukrainy (*Fundamentals of Law of Ukraine*). Lviv : Oriano-Nova, 2005. 318 s. [in Ukrainian].

4. Права дитини в Україні та їх реалізація. Юридичний довідник школяра. К. : ТОВ «Парус», 2004. 96 с. / Prava dytyny v Ukraini ta yikh realizatsiia. Yurydychnyi dovidnyk shkoliara (*Rights of a Child in Ukraine and Their Realization*). K. : TOV «Parus», 2004. 96 s. [in Ukrainian].

5. Шпиталенко Г. А., Шпиталенко Р. Б. Основи правознавства : навч. посібник. К. : Каравела, 2004. 376 с. / Shpytalenko H. A. Osnovy pravoznavstva : navch. posibnyk (*Fundamentals of Law*). K. : Karavela, 2004. 376 s. [in Ukrainian].

Дата надходження статті: «05» жовтня 2017 р.

Стаття прийнята до друку: «25» жовтня 2017 р.

Рецензенти:

Зданевич Л. – доктор педагогічних наук, професор

Поліщук О. – доктор філософських наук, доцент

Шоробура Інна – ректор Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, доктор педагогічних наук, професор, e-mail: shorobura@gmail.com

Shorobura Inna – rector of Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, doctor of pedagogical sciences, professor, e-mail: shorobura@gmail.com

Шишко Віталій – здобувач Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, e-mail: lawyer.oblrada@gmail.com

Shyshko Vitalii – postgraduate student of Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, e-mail: lawyer.oblrada@gmail.com

Цитуйте цю статтю як:

Cite this article as:

Шоробура І., Шишко В. Теоретико-методологічні засади правової освіти майбутнього педагога. *Педагогічний дискурс*. 2017. Вип. 23. С. 190–194.

Shorobura I., Shyshko V. Theoretical-Methodological Bases of Legal Education of the Future Pedagogue. *Pedagogical Discourse*. 2017. Issue 23. pp. 190–194.

УДК 376.112.4

ЛЮДМИЛА ЯКУБОВА,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Україна, Хмельницький, Хмельницький національний університет)

LIUDMYLA YAKUBOVA,

candidate of pedagogical sciences, associate professor

(Ukraine, Khmelnytsky, Khmelnytsky National University)

orcid.org/0000-0001-9387-1857

Аналіз ефективності надання соціально-педагогічних послуг молоді в умовах

Хмельницького обласного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді

Analysis of the Effectiveness of Provision of Socio-Pedagogical Services to Young People in Khmelnytskyi Regional Center of Social Services for Family, Children and Young People

У статті описано та проаналізовано надання соціально-педагогічних послуг працівниками центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Нами була охарактеризована інформація яка стосується діяльності Хмельницького обласного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, яка стосується організації надання соціальних послуг молоді. Ми розглянули питання щодо принципів та обліку надання соціальних послуг, порядок надання соціальних послуг, категорії отримувачів соціальних послуг та глосарій проблем з яких нами були обрані ті, які стосуються саме молоді, молодих сімей тощо.

Ключові слова: соціально-педагогічний, послуги, молодь.